

Bela smrt kosi med ruskimi ujetniki

Stoletnica snežnega plazu pod Vršičem

Miha Pavšek¹

V začetku letošnjega marca mineva sto let "ruskega" plazu pod današnjim prelazom Vršič (1611 m) v Julijskih Alpah. Gre za eno največjih in najbolj odmevnih lavinskih nesreč na današnjem ozemlju Slovenije, ki jo v zadnjih desetletjih redno obeležujemo s slovesnostjo pri Ruski kapelici. Po različnih podatkih naj bi ta nesreča zahtevala od nekaj več kot sto do več sto žrtev, med katerimi so bili predvsem ruski vojni ujetniki. Ti so takrat v nekaj mesecih to pomembno prometno povezavo zgradili, nato pa jo še vzdrževali in oskrbovali. Med žrtvami so bili tudi vojaki in oficirji avstro-ogrske vojske. Po številu žrtev to ni bila največja lavinska nesreča pri nas med 1. svetovno vojno. Bistveno več žrtev kot plazovi je zahtevala gradnja vršiške ceste. V prispevku natančneje osvetljujemo vzroke in posledice te velike nesreče. Sicer so snežni plazovi na območju Alp med "veliko" vojno po nekaterih ocenah zahtevali okrog petdeset tisoč žrtev na obeh vojskujočih se straneh. Zaradi tega se je spopada svetovnih razsežnosti prišlo tudi ime "bela vojna".

Plazovi niso kosili samo na Vršiču

Zaradi dostopnosti in prevoznosti tamkajšnje gorske ceste je Vršič že od nekdaj tudi v snežnih razmerah priljubljeno izhodišče za ture vseh vrst in zahtevnosti. Prelaz je dobil ime po nekaj manj kot sto trideset metrov višjem istoimenskem vrhu severno nad Poštarskim domom. Okoli njega so se v zadnjem stoletju spletle mnoge zgodbe. Ena najbolj tragičnih pa izvira že iz prvih mesecev leta 1916, ko je po cesti stekel promet. Zato je prav, da se v okviru obeleževanja stoletnice 1. svetovne vojne spomnimo vsaj takratnih tragičnih dogodkov tudi v naši osrednji planinski reviji. Nesreča s snežnim plazom pod Vršičem pred stoletjem je priložnost, da si priključimo v spomin in opomin nekatere manj znane podrobnosti takratnega spopada evropskih razsežnosti. Tudi na tem delu smo imeli takrat opravka s stalno poselitvijo. Vojaki obeh vojskujočih se strani so se znašli v gorski pokrajini, na bojnih položajih v najtežjih možnih razmerah – s snegom in mrazom bogati zimi. Prek noči

rekrutirani "dolinci", nekaterim od teh se ni do tedaj o snežnih plazovih niti sanjalo, so se znašli v surovem, neznanem in oddaljenem okolju. Prav tako je bila za njihove nadrejene velika neznanca logistična in taktična zasnova vojskovanja v takih razmerah. Posebne gorske enote so sicer imeli pripadniki vseh vojsk sodelujočih držav, le malo izmed njih pa se je tudi dejansko preizkusilo v gorskem bojevanju. Posebno poglavje so bili številni vojni ujetniki, ki so jih prisilili v težaško delo v nemo-gočih razmerah. Po nekaterih podatkih naj bi na območju Alp zaradi snežnih plazov umrlo celo več vojakov kot zaradi strelnega orožja. Pri nas je bilo še več lavinskih žrtev kot na Vršiču – vzdolž soške fronte in v Zahodnih Julijskih Alpah ter ponekod v Vzhodnih Alpah, zlasti Dolomitih.

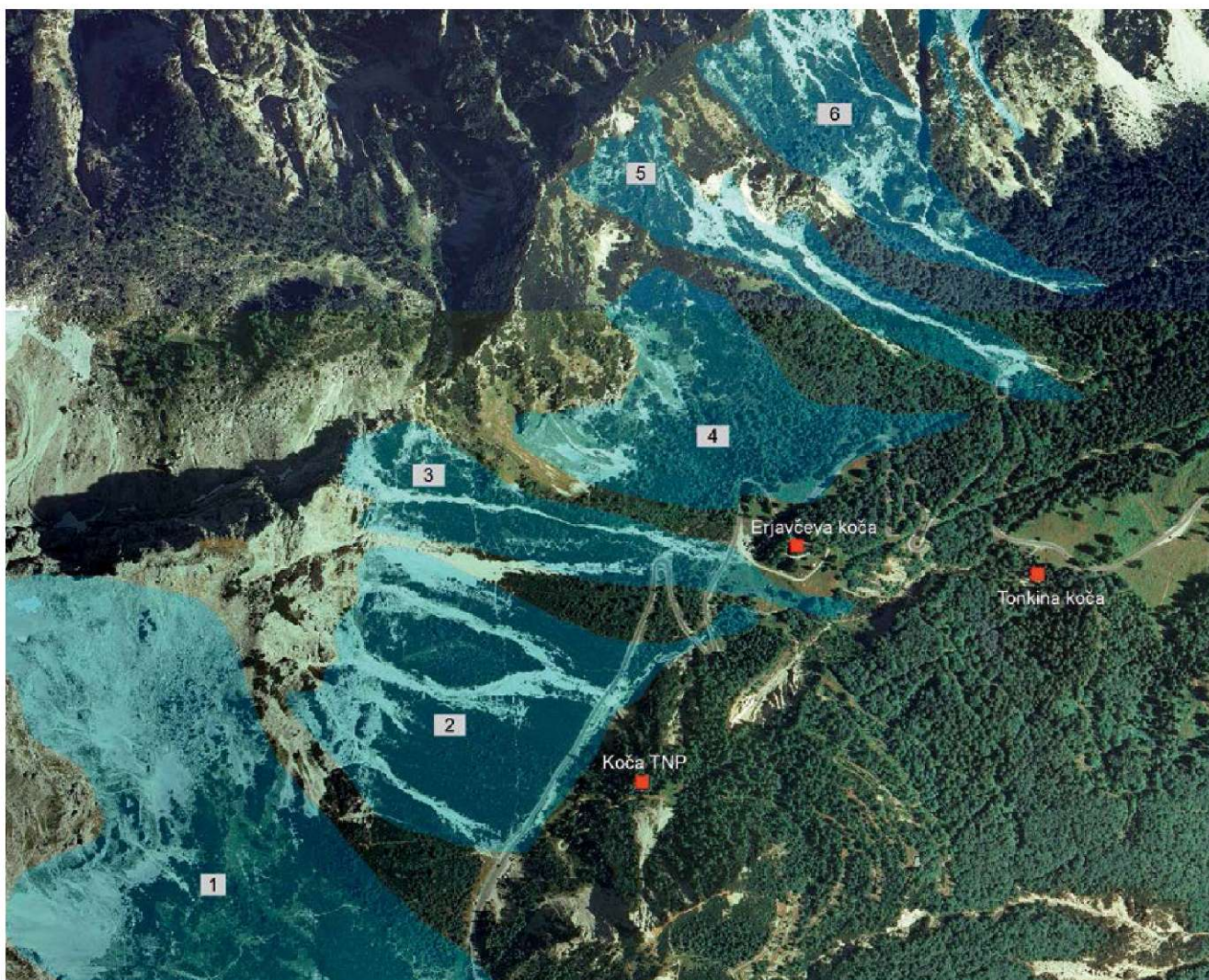
Nepripravljeni za zahtevne zimske razmere

V večini dotedanjih vojn udeleženci s plazovi niti niso imeli opravka, ker so te potekale v kopnih razmerah ali pri zanemarljivi snežni odeji ter na

položnejšem terenu. Poleg vojakov so jim podlegli v zaledju tudi številni civilisti, ki so imeli "vojne" opravke. Človeška norost je šla celo tako daleč, da so, po nekaterih virih, s topovi in minometi namenoma prožili plazove nad položaji nasprotnikov in plazove uporabljali kot (dobesedno) hladno orožje. V tem času je nastal tudi izraz "bela smrt", ki ga še danes pogosto zasledimo v medijih, ki opisujejo tovrstne nesreče večjih razsežnosti. Tudi Pavel Kunaver, avtor prvega gorniškega priročnika *Na planine*,² v katerem izpostavlja pomen preventive v primeru nesreč s snežnimi plazovi, je v enem od Planinskih vestnikov v dvajsetih letih prejšnjega stoletja zapisal, "da so marsikje trmasti in nepoučeni poveljniki tirali ljudi naravnost v objem bele smrti." V času pred prvo vojno je že marsikje potekalo opazovanje vremena, a večinoma le v večjih mestih. Italijanska vojska je hitro spoznala pomen opazovanja in beleženja snežnih pojavov in vremena v Zgornjem Posočju, na avstro-ogrski strani pa temu niso namenjali velike pozornosti. Zanimivo je, da nimamo iz tega obdobja skoraj nobenih podatkov o nesrečah na italijanski strani fronte, čeprav je bilo na soški fronti skupno število umrlih zaradi plazov po nekaterih ocenah celo večje kot na avstro-ogrski. Nasprotno imamo za manjše lavinske nesreče pripadnikov avstro-ogrske vojske tudi poimenske sezname, kar pa ne velja za tako imenovani ruski plaz (dejansko gre za več plazov v marcu 1916). Na širšem območju soške fronte imamo

¹ Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

² Pavel Kunaver: *Na planine*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna. 1921.

Slikovita navedba Franca Urana o moči plazov, ki so prinesli mimo Erjavčeve koče ostanke lesene galerije: "Posamezni polomljeni in podrti tramovi so bili videti, kot bi šlo za vžigalice, vse drugo pa kot bi bilo iz papirja."

zabeleženih³ skoraj štirideset lavinskih nesreč, v katerih je, po različno zanesljivih podatkih, umrlo blizu tisoč štiristo vojakov (od tega vsaj tisoč na današnjem slovenskem ozemlju) in ujetnikov različnih narodov in narodnosti. V snežni sezoni 1915/16 do marca ni bilo prav veliko plazov. Nato je zapadlo ogromno novega suhega snega, čemur je sledila postopna odjuga. Več predhodnih in manjših nesreč v začetku marca 1916 je napovedovalo kasnejšo večjo pod Vršičem.

Vremenske razmere, ki so privedle do "ruskega" plazu

Vpogled v takratno vremensko sliko kaže, da je začelo snežiti konec februarja, ko se je spustila nad zahodno Evropo globoka vremenska dolina. Na njeni sprednji (zahodni) strani je nastal globok ciklon, kasneje pa se je razvil še manjši, sekundarni s središčem nad severno Italijo. Prav zadnji je za območje Julijskih Alp padavinska "terna". Dokler je v višinah vztrajal hladen zrak, je snežilo, na prehodu s 7. na 8. marec pa je sneg, razen na območju okoliških vrhov, prešel v dež. Odjuga je najverjetneje povzročila, da so potegnili v sredo, 8. marca, ob enih popoldne veliki plazovi prek jugovzhodnega pobočja med Malo Mojstrovko (2332 m) in Nad Šitom glavo (2087 m) ter z meliščnih strmali vzhodno od zadnje. Zasuli so vojaško naselbino (severno vršiško taborišče

Lavinski kataster na digitalnem ortofotu za območje Vršiča.

Poimenovanje plazov: 1 - Mojstrovka, 2 - Na Močilih 1, 3 - Na Močilih 2, 4 - Vratca, 5 - Kamnitnica, 6 - Robičje 1, 7 - Robičje 2. Protilavinske galerije, ki bi morale zagotoviti prevoznost ceste tudi pozimi, so bile zgrajene iz debelih tramov, ki pa jih je moč plazov z lahkoto polomila.

Vir Europeana

– "Nordlager") z ruskimi vojnimi ujetniki in avstrijskimi stražarji ter obsežne, več sto metrov dolge lesene galerije za zaščito pred snežnimi plazovi na vrhu prelaza (raztezale so se od Močila na prelazu do pod Tičarjevega doma). Plazovi drugega vala štiri dni kasneje, 12. marca, pa so uničili ogrodje spomenika nadvojvodi Evgenu vrh prelaza, po katerem se je imenovala tudi takratna cesta in obe zgornji postaji tovarne žičnice. V času med enim in drugim datumom se je nadaljevalo sorazmerno toplo in nestalno vreme s pogostimi padavinami, saj se je ciklon že dan po prvih velikih plazovih

³ Večino danes neprecenljivih informacij smo povzeli po knjigi France Malešič: *Spomin in opomin gora. Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica: Didakta. 2005, za katero nam je avtor odstopil številne popravke in dopolnitve, ter s portala *Soska fronta* (<http://prohereditate.com/portal/>), na katerem je prispeval največ uporabnih podatkov Tomaž Ovečak.

nekoliko obnovil, njegovo središče pa se je pomaknilo nad srednji Jadran.

Uničujoče posledice velikih sil

Galerije so dale zgraditi vojaške oblasti leta 1915, sestavljale pa so jih velike in močne lesene strehe in obrambni opaži. Nad barakami so zgradili tudi velik lesen most, ki naj bi preusmeril plazovino. Vse to je Franc Uran natančno opisal v članku *Kako se je delala cesta na Vršič*.⁴ Prvi plazovi na območjih proženja so bili plazovi suhega snega, na poti pa je plazovina spravila v plazenje še okoliške, tik nad prelazom ležeče in od dežja razmočene gmote. Pri drugem valu plazov je šlo večinoma za plazove mokrega snega. Tako pri prvih kot tudi drugih imamo opravka z velikimi silami. Pri pršnih zaradi velike hitrosti (tudi 100 in več km/h), pri plazovih mokrega snega pa zaradi velike teže (300–500 kg/m³). Da je šlo za izjemne obremenitve, pričajo rušilne posledice, na primer izruvano odraslo drevje, podrtje lesene konstrukcije in podobno (ocena za to potrebne sile je >10 t/m², op. a.). Kako strašna je bila nesreča, nam daje slutiti omemba, da so s kraja nesreče pobegli vojaki in ujetniki vsi v en glas izjavili, da se pustijo raje pobiti, kot da bi šli nazaj. Oficirji, nameščeni v Tičarjevem domu, so povedali, da je na vrhu vse uničeno, dom pa prazen. Obsežnejše organizirano reševanje se je začelo šele naslednje jutro, čeprav je skupina ruskih ujetnikov tamkajšnjemu komandantu izjavila, da na delo na Vršič ne gredo več, ker to ogroža njihova življenja. Le

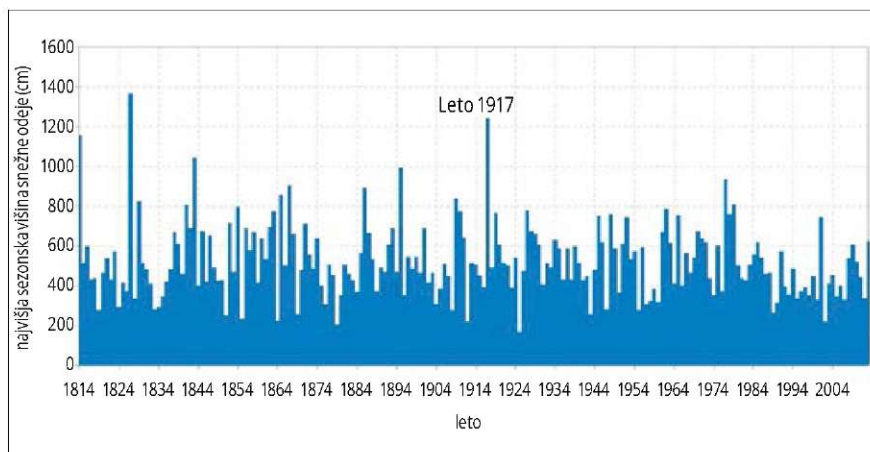
malo ujetnikov je bilo pripravljenih iti na prelaz, nič manj pa se niso bali avstrijski inženirji in oficirji. Kjer je bilo prejšnji dan skoraj dvajset metrov visoko ogrodje Evgenovega spomenika, ni bilo videti ničesar več, iz plazovine je le tu in tam štrlel zlomljen tram ali deska. Snega je bilo ogromno, bil je zbit, okoliški vrhovi pa v megli, zato se ni dalo ugotoviti, od kod in kako je prišel plaz.

Reševalna akcija

Uran piše, da sprva niso videli človeških trupel, saj so bila globoko pod snegom. Pri za kar okrog petnajst stopinj nagnjeni ožji, zahodni strani Tičarjevega doma, kjer se je plaz ustavil (enako se je zgodilo sredi sedemdesetih let 20. stoletja, op.

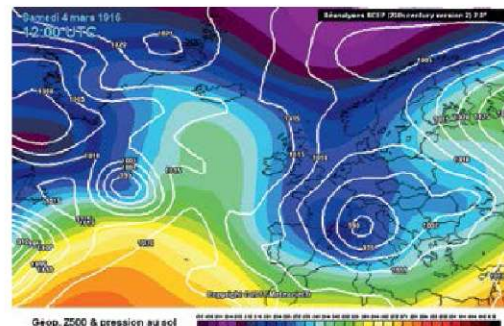
a.), je bilo pred vrati več kot tri metre snega, zato so jih morali odkopati. Pod njimi so našli dva ruska ujetnika, ki sta umrla zaradi posledic puha, udarnega vala, ki spremlja čelo pršnih plazov. Ob njihovem pokopu na Hudi ravni južno pod Vršičem so tudi drugi ujetniki spoznali, da bi vendarle kazalo odkopati zasute. Delo je bilo naporno, čeprav je sneženje prehodno ponehalo, saj je bila plazovina trda in ponekod tudi ledena. Prvi odkopani (petnajst ujetnikov in stražnik) so bili povsem izmaličeni. Tramovje podrtih galerij je posameznikom potrgalo glave in ude, zato je bilo upanje na najdbo preživelih nično. Kmalu po odkopu je prihrumel nov plaz, zato so reševanje prekinili.

⁴ Franc Uran: *Kako se je delala cesta na Vršič*. *Planinski vestnik* 13/3 (1957). 151–163.

Rekonstrukcija največje sezone višine snežne odeje na Triglavskem ledeniku (Kredarici) za obdobje zima 1813/14–zima 2012/13. Po višini je še posebej izstopala naslednja snežna sezona 1916/17 z več kot 12-metrsko vrednostjo.

Vir: Triglavski ledenik, Založba ZRC, 2014, str. 83

Nekaj dni pred velikimi plazovi na Vršiču, natančneje 4. marca 1916, je v severnem Sredozemlju nastal globok, t.i. genovski ciklon, ki je v dneh po tem prinesel Julijskim Alpam obilne snežne padavine.

Vir: www.meteociel.fr/modeles/archives/

Zasutje obeh postaj tovarne žičnice je pomenilo katastrofo tudi v logističnem smislu, saj se je promet prek Vršiča popolnoma ustavil. Ker ni bilo povezav, ni bilo niti ustreznih vojaških povelj. To je trajalo skoraj dva tedna, dokler se vreme ni izboljšalo.

Prav Uran je odšel tedaj v Kranjsko Goro na poveljstvo po navodila v zvezi z reševanjem nastale situacije. Ukazano je bilo, "da je treba vse ruske ujetnike spraviti v dolino do Svete Marije (cerkev Sv. Marije Lavretanske v trentskem zaselku Pri Cerkvi, op. a.) in naj se tam nastanijo v barakah; kar pa je tehničnega moštva, naj gre do Soče v Trenti in tam počaka nadaljnjih povelj". Danes bi dejali, da je bilo takratno Uranovo "popotovanje"

prek Loga pod Mangartom in rabeljskega predora z rudniškim vlakcem nazaj v Kranjsko Goro precej adrenalinsko, saj je bilo spremljano z občasnimi strelskimi vložki pri Kal Koritnici in v takrat – zaradi bližine Italijanov – zatemnjenem Rablju.

Število žrtev ne bo nikoli natančno znano

Po prihodu v Kranjsko Goro je izvedel, da naj bi po uradnih podatkih v nesreči umrlo sto deset ruskih ujetnikov (nekaj je bilo tudi povolških Nemcev) in sedem avstrijskih vojakov – stražarjev. V kranjskogorski župnijski kroniki je zabeležen podatek o dvesto deset žrtvah (nekateri podatki omenjajo celo tristo žrtev, vendar je to manj zanesljivo), med njimi naj bi bilo sto sedemdeset ujetnikov in štirideset stražarjev.

Dan po prvem plazu so našli pod plazovino živega peka pri krušni peči, edinem zidanem objektu, ki ga plaz ni podrl. Žrtve so pokopali v Kranjski Gori, v grobnici pri Ruski kapelici, na vojaškem pokopališču v Trenti ter v posameznih grobovih blizu mesta nesreče pod Vršičem. Med žrtvami je bil najmanj en Slovenec, in sicer Franc Peternele, po domače Peternele iz Kranjske Gore. Dejanske številke žrtev še vedno niso znane, saj jih je avstrijsko poveljstvo že v času reševanja in kasnejše sanacije držalo v strogi tajnosti.

Šele 3. aprila so začeli ruski ujetniki (prva skupina je štela petindvajset mož) organizirano iskati pod snežno gmoto. Reševalci so bili lačni in ustraševani, pogosto z orožjem prisiljeni kopati rove

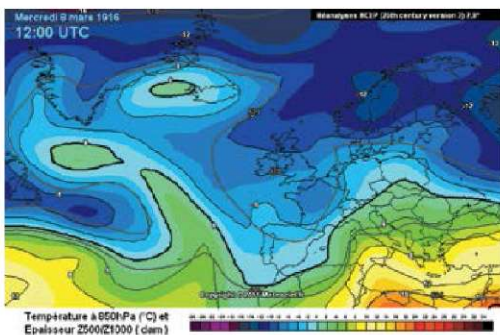

1 Ruski ujetniki med zidanjem kamnitih škarp in prenosom kamnja Vir Europeana

2 Pogled na nemško Vossovo kočjo (danes Erjavčeva kočja na Vršiču). Desno od nje so bili naselje za ujetnike, pekarna, ambulanta in telefonska centrala. Izravnave terena so še v današnjem času lepo vidne. Vir Europeana

3 Skupinski posnetek ujetnikov, njihovih stražarjev in v ospredju avstro-ogrskih oficirjev pred Rusko kapelico, ki so jo ujetniki zgradili leta 1916 v spomin na več tisoč umrlih, ki so preminuli med gradnjo ceste. Arhiv Muzeja novejšje zgodovine Slovenije

po neskončni, mestoma več metrov debeli plazovini. Znana je zgodba, da so se skozi majhno odprtino dokopali do pekarnice in tam našli še užiten, tri tedne star kruh ter ob tem vzdikali: "Hleb, harašol!" (Kruh je v redu!) Oficirska reševalna baza je bila v tedanji Vossovi kočji, ruski ujetniki pa so bivali v barakah pri Močilih, ki so ostale cele. V naslednjih dneh so se jim pridružili pri odkopavanju še dodatni ujetniki in oficirji ter inženirji, Urana pa so določili – zaradi možnosti novih plazov – za "vremenskega preroka". Dodelili so mu tudi pomočnika s Tirolske, ki je prav tako dobro poznal plazove. Skupaj sta si ogledovala ostanke plazov ter okoliške vrhove. Pokazalo se je, da opasti na grebenu Mojstrovke še vztrajajo (nekaj dni kasneje so jih – neuspešno – skušali odstreliti z dvema 75 mm topovoma) in torej niso bile med

Temperature v sredo, 8. marca 1916, čez dan (ob 13. uri po lokalnem času) na okrog 1500 metrih nadmorske višine – v višinah se je močno otopilo, saj se je ledišče dvignilo nad višino Vršiča.

Vir: www.meteociel.fr/modeles/archives/

4 Eno od grobišč tik pod Erjavčevo kočo, kjer so pokopane žrtve snežnih plazov v marcu 1916.

Foto: Miha Pavšek

5 Pogled na območje plazov nad Vrščem izpod Gladkega roba; levo od Tičarjevega doma je skrit prelaz.

Foto: Miha Pavšek

6 Snežni plaz je zajel avstroogrske vojake; njihovi italijanski nasprotniki le nemo in z gorozo v očeh opazujejo dogajanje. Dvostranska risba je bila objavljena 27. maja 1916 v sredici revije *The War Illustrated*, ki je izhajala v Londonu.

Vir: www.border-regiment-forum.com/

glavnimi vzroki za največje plazove. Očitno sta bili odločilni velika količina novozapadlega snega ter kasnejša odjuga.

Ruska kapelica

Odmetavanje plazovin se je nadaljevalo, z njihovim prečenjem so imeli težave tudi konji, saj se jim je globoko vdiral. Problem so rešili tako, da so jih polegali na bok, zvezali noge ter jih na šotorskem platnu kot po toboganu porinili proti Močilam (verjetno proti ravnici pod takratno Vossovo kočo, op.a.). Tam so jih prestregli in jim razvezali noge, da so se spet pobrali. Kasneje ponoči je dejansko prišel še od prej dobro znani talni plaz z Vrate (Slemen), ki je nasul plazovine skoraj do vrha griča, na katerem stoji danes Erjavčeva (takrat Vossova) koč. Plaz je v grapo južno pod koč in proti Suhi Pišnici odnesel tudi ostanek lesenih galerij, kar je dodatno upočasnilo reševanje. Zadnje preminule so izkopal še le pozno spomladi, saj so bili nekateri

zasuti tudi več kot deset metrov globoko. Zelo poučna je še Uranova opomba, da so zaradi velikih potreb po lesu pri gradnji ceste sekali kjerkoli ob njej, zato so plazovi v naslednjih letih pridrveli tudi tja, koder jih prej ni bilo.

Na koncu moramo omeniti še manj znano lavinsko nesrečo ruskih ujetnikov, štirinajst mesecev po drugem plazu marca 1916, ki se je zgodila v soboto, 12. maja 1917, ob 11. uri. Plaz z Mojstrovke (natančneje izpod Grebenca, op. a.) je popolnoma uničil južno vršiško taborišče ("Südlager"). Šele 3. junija so našli in izkopal trideset ujetnikov in šest stražarjev. Žrtve med ruskimi ujetniki v zaledju fronte marca 1916 in maja 1917 na obeh straneh prelaza so botrovale tudi kasnejšemu poimenovanju te prometnice v "rusko" cesto. Morda za vse opisane nesreče ne bi niti vedeli, če ne bi nad osmim zavojem vršiške ceste ruski ujetniki svojim sorojakom v letih 1916 in 1917 ob kamniti grobnici zgradili še preproste kapelice z dvema čebulastima zvonikoma. Danes jo poznamo z imenom Ruska kapelica in je spomeniško zaščiten kulturnozgodovinski spomenik ter ena od triindvajsetih postaj slovenskega dela poti evropske kulturne dediščine. Najbolj oblegana je vsako leto na zadnjo julijsko nedeljo, ko je ob njej spominska slovesnost, ki se je udeležujejo najvišji predstavniki obeh držav.

Tradicija se ponovno krepi

Srečanja so se začela med obema vojnama, po drugi pa so bila zaradi ohlajenih odnosov nekoliko redkejša. Obudili so jih spet po osamosvojitvi leta 1992, od takrat naprej pa je ta

vsakoletna slovesnost med odmevnejšimi političnimi dogodki v Sloveniji. Tako usodne posledice kot pridobljene izkušnje v vojni so pripomogle k temu, da so nastale kasneje v nekaterih alpskih državah v okviru vojaških oddelkov raziskovalne ustanove, vojska pa njihov naročnik in odjemalec. Med 2. svetovno vojno so v okviru gorskih brigad že delovali strokovnjaki za snežne plazove. Primerjava med obema svetovnima vojnama kaže, da so se v naslednji moriji že precej bolje zavedali bele nevarnosti. Tudi za plaz na Vršču in vse v zvezi z njim lahko zapišemo, da to, kar se je v tem času dogajalo v visokogorju Alp, ni bilo bojevanje izurjenih vojakov gorskih enot, temveč na zimski čas omejen pokol, podoben vojni. Na srečo se je vojna končala še pred začetkom naslednje zime 1918/1919.

Stoletni zgodovinski premislek nas danes – morda še bolj kot nekoč, vnovič privede do spoznanja o tem, da je šlo pri tem spopadu za velik nesmisel, katerega del so bile tudi lavinske žrtve vojakov in ujetnikov, ki so bili ob nepravem času na nepravem mestu. V resnici je bilo v času, ko je na visokogorskih tleh vztrajala snežna odeja, le malo neposrednih bojev in premikov. Glavna borba za takratne začasne prebivalce je bilo preživetje v surovem gorskem okolju, katerega vrhovi niso prav v ničemer kazali, da so blizu bogovom, kot se nam to ob pogledu nanje včasih dozdeva iz doline.

Več o žrtvah v snežnih plazovih med 1. svetovno vojno najdete tudi na spletni strani <http://www.100letprve.si/> v stolpcu ob desnem robu pod "Snežni plazovi in 1. svetovna vojna". ●

Fran Kocbek

Kocbek je napisal prvi slovenski planinski vodnik

Znani slovenski alpinist in pisec alpinističnih vodnikov Tone Golnar nas je opozoril na zmotno trditev, ki smo jo zapisali v člankih o vodniški literaturi (*Planinski vestnik*, 2016, št. 2), da je Rudolf Badjura napisal prve slovenske planinske vodnike in bil tako pionir te dejavnosti pri nas. Najstarejši vodnik pri nas naj bi bil *Savinjske planine*, ki ga je leta 1903 objavil Fran Kocbek, učitelj v Gornjem Gradu, znameniti slovenski planinec in javni delavec. In res – Kocbek je napisal najstarejši planinski vodnik pri nas. Na spletu smo takoj našli omenjeni vodnik v formatu pdf, hkrati pa še starejši vodnik iz leta 1894 z naslovom *Vodnik za Savinjske planine in najbližjo okolico*, ki ga je Kocbek napisal s soavtorjem Miho Kosom. Ta bi pa res znal biti najstarejši slovenski planinski vodnik. Oba vodnika je izdala Savinjska podružnica Slovenskega planinskega društva (SPD), novejšega je založil A. Cvenkel v Št. Petru v Savinjski dolini, tiskal pa Dragotin Hribar v Ljubljani. Čeprav je vodnik iz leta 1894 prav lična knjižica s številnimi fotografijami, je vendar še na neki način začetniško delo, saj se veliko ukvarja tudi z dolinskim turizmom, visokogorski svet pa obdela tako bolj po vrhu. Tega se je očitno zavedal tudi Kocbek, saj je slabih deset let kasneje izdal vodnik, ki ima prav vse odlike sodobnih planinskih vodnikov in je prav imeniten izdajateljski dosežek. V njem je krajši uvod, potem napotila za varno hojo po gorah, ki jima sledijo splošni opis gorovja, izhodišča v dolinah, prehodi ter vzponi na vrhove. Na koncu vodnika so še podatki o planinskih zavetiščih, pomembnih dolinskih gostilnah, vodniški cenik, pravilnik o delovanju vodnikov, vozni redi poštne kočije, risba razgleda od Ljubljane proti Kamniško-Savinjskim Alpam ter lepo izdelan shematski zemljevid pogorja. Posebej je treba pohvaliti, da je v vodniku tudi kazalo toponimov po straneh, fotografije sicer manj kot v starejšem vodniku, so pa boljše kakovosti. Če so v starejšem vodniku iz leta 1894 poleg slovenskih krajevnih imen zapisana še nemška, je Kocbek nemške izraze toponimov v novem vodniku skoraj povsem opustil. Vodnik je napisan v lepem jeziku tistega časa (kot učitelj ga je gotovo dobro izbrusil), opisi tur so zelo natančni, vendar ne pretirano, kar je včasih hiba tudi pri modernih vodnikih. Avtor se je znal navdušiti nad lepoto gorske narave, nad širimi razgledi, zelo je pohvalil delovanje čeških planincev v naših gorah in večkrat poudaril bratsko bližino s češkim narodom. Pri branju vodnika postanemo pozorni še na dve stvari. Kocbek le tu in tam opozori na kako nevarnejše mesto (v današnjih vodnikih je tega veliko več), kar kaže, da je bil dober in spreten gornik, ki je bil prepričan, da bodo njegov vodnik uporabljali pretežno izkušeni in odgovorni planinci, ostali pa bodo poiskali pomoč gorskih vodnikov. Druga stvar, ki pade v oči, pa je pogosta uporaba naglasnih znamenj pri krajevnih imenih, tudi tam, kjer je skoraj očitno, kakšen je pravilni naglas. Nekateri naglasi pa so za današnje uho nekoliko nenavadni, npr. Jézersko, Strélovec, Mólíčka planina, Vódole, ob tem pa zapiše Kalški Grebén, ki mu danes rečemo Kalški Grében. Ni jasno, kateremu lokalnemu "filologu" smo s tem čudnim (in grobim) naglasom skušali ugoditi.

Andrej Mašera